

Innspill til havbruksutvalget

For å stimulere til bærekraftig vekst i næringen vil et rammeverk som gir næringsaktørene sterke insentiver til utvikling av ny teknologi være avgjørende. Rammeverket for oppdrettsnæringen som helhet er veletablert og har vist seg å fungere godt på mange områder. Det å gjennomføre store forandringer vil kreve tid og ressurser for næring og forvaltning å tilpasse seg. Det vil nok være viktig å bevare store deler av gjeldende rammeverk da næringen har tilpasset seg og effektivisert seg rundt dette. Eksempelvis reguleringen av akvakulturtillatelse gjennom MTB. Etter mange år med tilpasning til denne modellen for regulering har aktørene i næringen opparbeidet seg mye erfaringsbasert kunnskap som vil ta tid å bygge opp i igjen dersom det blir gjort for store endringer på kort tid.

Oppdrettsnæringen har siden 2016/2017 (da det nye rammeverket ble innført) hatt en beskjeden vekst, noe som kommer av at de norske fjordene nærmer seg tålegrensen av mulig produksjon ved tradisjonelt oppdrett. Utfordringen vil da være å stimulere til en bærekraftig vekst slik at selskapene og næringen får anledning til å vokse og utvikle seg videre. Dagens tillatelsessystem/konsesjonssystem blir regulert gjennom trafikklyssystemet. Dette systemet begrenser på mange måter veksten langs hele den norske kysten¹, men da spesielt i PO3 og PO4. I disse områdene vil dagens tillatelsessystem føre til en gradvis reduksjon i lokal verdiskaping. I en næring der utvikling og vekst er en nødvendighet vil dette være svært ufordelaktig. Næringen har behov for et system som premierer de som driver godt og evner til omstilling for å tilpasse seg de biologiske utfordringene i gjeldende område. Lakselus er i dag den begrensende faktoren for vekst, derfor bør investeringer i teknologi som bidrar til å holde lusenivåene lave bli premiert med økt produksjonstillatelse. Samtidig vil denne typen insentiver øke innovasjonsgraden i norsk akvakultur som helhet, og styrke den norske næringens posisjon som en ledende sjømatnasjon.

Et tillatelsessystem der allerede utstedte tillatelse kan premieres med vekst, dersom driften av disse oppfyller visse miljøkrav, vil kunne gi videre vekst i områder som i dag blir holdt tilbake av trafikklyssystemet. PO 3&4 har et enormt potensial for å drive innovasjon og utvikling av næringen i en bærekraftig retning. Området er kanskje fremst i verden når det gjelder kunnskap om oppdrett av laksefisk, det er verken mangel på arbeidskraft eller industriområde, og samtidig er motivasjonen for å investere i og utvikle nye løsninger til stede. Det som mangler er tilgjengelig produksjonstillatelse og areal til å satse på teknologi som bidrar til å redusere luseforekomsten i fjordene.

En mulig løsning er å implementere et omgjøringssystem der oppdretterne kan øke sin interne MTB ved å veksle den ordinære tillatelsen inn mot en omgjøringstillatelse. En omgjøringstillatelse kan bli utstedt dersom oppdretter går over fra tradisjonell åpen drift i sjø til en ny produksjonsmetode som bidrar til å holde det biologiske avtrykket i området likt eller lavere enn tidligere. Størrelsen på den nye omgjøringstillatelsen vil avhenge av hvilken

¹ Kommentar/utdypning

teknologi som skal benyttes. Dersom det investeres i dyre løsninger for helt lukket produksjon i sjø bør omgjøringsfaktoren være relativt stor, eksempelvis 2x. Altså er 2 omgjøringsfaktoren som ganges med den ordinære tillatelsen x. Semilukket vil kanskje ha en noe mindre omgjøringsfaktor, mens for løsninger som tubenøter eller andre nyvinninger som bare vil hjelpe til en viss grad, vil gangefaktoren være noe lavere. Omgjøringsfaktoren vil da være omvendt proporsjonal med det biologiske og miljømessige avtrykket den nye produksjonsmetoden har. Den tillatte biomassen oppdretteren erverver seg ved omgjøringstillatelsen vil da bare kunne brukes til drift innunder spesifisert driftsmetode. For å få til en slik ordning må det være forutsigbart hvilke produksjonsvolum oppdretter vil få for ulike typer driftsmetode/teknologi. Dette vil nok enklest kunne løses ved å ha 3 ulike graderinger av omgjøringstillatelser (med forskjellige omgjøringsfaktorer) der det på forhånd er definert hva som kreves for å falle innunder de ulike graderingene. Det at næringsaktørene satser på forskjellige produksjonsmetoder, alt fra tubenøter til nedsenkede og helt lukkede merder, vil gjøre til at vi utnytter den norske kystlinjen best mulig. Samtidig vil en diversifisert utviklingsatsing være sikrere, ved at risikoen for næringen som helhet reduseres.

Et slikt omgjøringssystem vil i første omgang ikke ha noe særlig påvirkning på biosikkerheten langs den norske kysten, da det i all hovedsak er antall lokaliteter og tetthet mellom disse som er styrende faktor for smittespredning av sykdommer. Det er mer sannsynlig at en draging mot lukket oppdrett vil senke forekomst av smittespredning, da det vil bli færre behandlinger med brønnbåt, samtidig som barrieren mellom fisken og ytre miljø blir større. For oppdretterne vil det å kunne omgjøre en del av sin MTB på lokalitetsnivå by på muligheter ved at de kan sette ut fisken i et mer beskyttet miljø i startfasen i sjø og videre flytte fisk over til åpne merder på samme lokalitet etter hvert som tettheten øker i de mer beskyttede enhetene. Dette tiltaket vil sannsynligvis øke det norske slaktevolumet. Strømsetting i mer lukkede enheter kan også forbedre motstandsdyktigheten til fisken for sykdommer og lus når den omsider blir satt ut i sjø.² Dersom mange oppdrettere i samme område benytter seg av en slik modell, der fisken som blir satt ut går en lengre periode i et lukket miljø, vil det også føre til at fjordbassenger vil stå "brakklagt" i lengre perioder slik at lusen vil få vanskeligere vekstvilkår.

Et omgjøringssystem med veldefinerte rammer vil være en rettferdig måte å skape videre vekst på. Gjennom bruk av et slikt system vil alle næringsaktørene vite hva som skal til for å oppdrive vekst, og det vil i stor grad være opp til dem selv om de vil være med på den fremtidsrettede utviklingen, eller om de vil holde produksjonen sin uforandret. Det kan tenkes at enkelte selskaper (uten å nevne navn) vil ha en strategi om å skape vekst gjennom oppkjøp i en tid hvor det både kreves større investeringer av mindre selskaper for å ha vekst, samtidig som de blir hardt beskattet gjennom endringen i formueskatten. Dette vil være noe ufordelaktig med tanke på å drive utvikling av teknologi som tar norsk lakseoppdrett videre. Det å ikke ilegge ekstra formueskatt på det økte volumet som kommer av vekst ved omgjøring av ordinære tillatelser vil kunne gi en ekstra stimuli for selskapene til å investere i forbedrede

² Kommentar/utdypning

driftsmetoder. På den måten vil de kunne få ned skatt/omsetning-ratioen ved at de sparer noe formueskatt og ved avskrivninger gjennom investeringer.

Under utforming av et nytt rammeverk for næringen vil det være viktig å være bevisst på at næringen er dynamisk og at nye utfordringer vil oppstå. Derfor bør man lage et rammeverk som det enkelt kan bygges videre på. Et eksempel her kan blant annet være at dersom alle oppdretterne i en fjord eller innenfor et avgrenset område samarbeider svært godt, og det legges gode planer for å sikre biosikkerhet og reduserte luseforekomster, så kan de bli kompensert med muligheter for å kjøpe seg vekst. Et annet scenario er at det må gjøres begrensninger av vekst på grunn av et endret sykdomsbilde. Da må man kunne ha et rammeverk som er stilt for endringer. Oppdretterne har i alle år vært opptatt av forutsigbarhet, og det vil ikke være noe unntak i de kommende endringsprosessene. Derfor vil det nok være viktig å gi en indikasjon på hvilken retning forvaltningen har tenkt seg i en tidlig fase. Akkurat som når sentralbanken går ut med den mest sannsynlige rentebanen for kommende år, må forvaltningen gi frempek om hva som ligger i horisonten ved neste endringsrunde. Det vil forberede oppdretterne på hva som kommer og gjøre til at en omstillingsprosess vil gå raskere og mer smertefritt.

To andre aspekter som også vil være viktig å adressere fremover er det som omgår å flytte fisk mellom lokaliteter og flytting av lokaliteter til bedre egnede områder. Flytting av fisk fra lokaliteter med lukkede merdløsninger til mer eksponerte lokaliteter som driftes tradisjonelt med åpne merdløsninger vil bli en høyaktuell problemstilling. Forvaltningen vil da måtte vise til et regelverk med veldefinerte rammer for å skape forutsigbarhet for oppdretterne. Flytting av fisk for å utnytte de naturgitte forholdene vi har her til lands på en best mulig måte vil kunne gi oss økte slaktevolumer, men det vil også oppstå problemstillinger knyttet til biosikkerhetshensyn. Dette bør bli et sentralt satsingsområde der næringen og forvaltningen samarbeider tett for å finne gode løsninger. Det samme gjelder flytting av lokaliteter til mer velegnede areal som kan bedre biosikkerheten og andre biologiske utfordringer.

Miljøteknologiordningen vil også være en nødvendighet å ha ved siden av et eventuelt nytt tillatelsessystem. Denne ordningen må være til stede for at nye konsepter som krever store investeringer og nye areal med spesielle spesifikasjoner skal kunne være levedyktige. Eventuelle nye lokalitetstillatelser vil nok være fordelaktig å samkjøre med denne ordningen da disruptiv innovasjon burde bli premiert i større grad enn allerede kjente løsninger. Muligheten til å skaffe seg både lokalitetstillatelse og produksjonsbiomasse gjennom miljøteknologiordningen vil invitere nye aktører inn i næringen slik at det ikke blir et lukket bord der ingen utenfra kan komme inn. Dette vil igjen føre til økt konkurranse slik at utvikling og innovasjonsgrad akselererer.

Vi står ved et veiskille når det nå skal sees på nye løsninger for tillatelsessystemet. Utgangspunktet for kommende generasjoner vil bli satt i denne endringsprosessen. For næringen vil det være skjebnesvangert å utvikle teknologi som styrker den norske oppdrettsmodellen, ellers vil vi bli forbigått av andre nasjoner som tar mer aktive grep for å drive utviklingen i den retningen. Canada er allerede i en omstillingsprosess, og legger i større grad til rette for utvikling i retning av lukkede merdløsninger. Der foregår det også en kamp

mellom provinsene om å raskest komme i gang med omleggingen. En passiv forvaltning vil derfor være ødeleggende for den norske akvakulturnæringen. Det må tas grep, helst i går, for at Norge skal beholde førerete i utviklingen. Vi er i en perfekt posisjon for å drive utviklingen i en bærekraftig retning som ytterligere vil tjene Norge på lang sikt. Den marine kunnskapsbanken fra annen industri må utnyttes, og her vil oppdrettsnæringen være en fin katalysator for blant annet oljeserviceselskaper i tiden som kommer.

Ved å ta aktive grep i dag vil det i beste fall føre til at den norske oppdrettsnæringen vil få en bærekraftig vekst som fører oss et stort skritt nærmere femdoblingen av næringen innen 2050, mens det i verste fall vil føre til at vi kommer et lite skritt nærmere dette målet.

1. Selv om trafikklyssystemet blir sett på som et system som skal sikre bærekraftig vekst for næringen, har ordningen også noen uønskede/utslåttede effekter.

Den begrenser veksten i alle områder til en viss grad. Henholdsvis til 6%, 0% og -6% i grønn, gul og rød sone. Ordningen vil premiere de som klarer å holde seg akkurat innenfor lusegrensene, men likevel får tilgang til å kjøpe full vekst. Det blir et spørsmål om optimering, der oppdretterne prøver å finne balansegangen mellom det å ha lavest mulig produksjonskostnader samtidig som de sikrer seg muligheten til kjøp av vekst, som er naturlig nok; det er det all økonomisk teori tilsier at en burde gjøre. Systemet vil muligens være en brems for fremtidsrettet utvikling, da selskapene holder igjen på innovasjonen for å presse ned marginene på kort sikt. Incentiver må til for å styre næringen bort fra dette.

Er det å ha en kontinuerlig vekst på 6% helt til de biologiske faktorene setter begrensningene egentlig den mest bærekraftige løsningen? Det vil i hvert fall føre til at vi tyner biologien og miljøet til det aller ytterste.

Trafikklyssystemet har også sine begrensninger ved at det ikke nyanserer tilstrekkelig mellom de «gode og dårlige» oppdretterne innenfor samme PO. Se sluttkommentar.

Gule og røde soner vil presse oppdretterne til å konstant ligge under 0,1-grensen for å ha muligheten til å kjøpe seg vekst. Fra et dyrevelferdsperspektiv vil dette være uheldig da fisken kan bli utsatt for vel mange uønskede behandlinger som igjen kan gi uønskede konsekvenser som økt sår og sykdomsfrekvens. Dette er en uheldig bieffekt av systemet som vil påvirke biosikkerheten negativt.

2. Fisk som blir holdt aktiv/trent ved strømsetting har vist seg å klare seg bedre i åpne merder i etterkant. Bedre kondisjon hos fisken. Med tanke på logosappell burde jeg tilført kilder til dette, og for så vidt andre momenter i teksten, men kilder til det meste som ikke er åpenbar syning vil kunne oppdrives om ønskelig.

Sluttkommentar: Dersom omgjøringstillatelse hadde blitt en reel ordning måtte den ha blitt komplementert av et lignende system som trafikklysordningen. Der oppdrettere som ikke klarer å holde seg til de gitte lusegrensene vil bli trukket gradvis i MTB. Det bør bli vurdert om det komplementære systemet kanskje heller burde vært basert på en lignende ordning som i § 12 fra produksjonsområdeforskriften. Ved å bruke elementer fra denne forskriften ville en kunne fått en mer lokalitetsspesifikk regulering, noe jeg personlig tror kunne ha vært fordelaktig.

Se muligheter, og ikke bare begrensninger. Det perfekte systemet finnes nok ikke, men vi må ta skritt i rett retning. Om enkelte av disse vil bli støtteskritt til siden, så får det bare være.

Med beste ønsker om faglig forankrede vurderinger og fremtidsrettede avgjørelser i tiden som kommer

Håvard Hjartnes

Havard.hjartnes@efb.no Tlf: 94149973